ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

«ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»

вул. І. Франка, 20, м. Чернівці, 58002, тел/факс (0372) 52 73 36,

e-mail: cv_ipo@ukr.net Код: ЄДРПОУ 02125697

_25.11.2026__ №_01-11/478_____ На №_____ від _____

Керівникам органів управління у сфері освіти територіальних громад
Директорам ЦПРПП
Керівникам закладів освіти обласного підпорядкування
Директору НМЦ ПТО

Щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932 – 1933 років – геноциду Українського народу у закладах освіти області

Щороку, в четверту суботу листопада, в Україні та світі вшановують пам'ять жертв Голодомору 1932–1933 років – спланованого комуністичним тоталітарним режимом геноциду українського народу. У 2026 році День пам'яті жертв Голодомору припадає на **28 листопада**. Цьогорічні меморіальні заходи проходять під ключовим гаслом: **«Голодомор – геноцид! Пам'ятаємо минуле, захищаємо майбутнє!»**.

Історико-правовий контекст трагедії має глибокий зв'язок із сучасністю. Обидва терміни – «Голодомор» та «геноцид» – тісно пов'язані з українською історією: перший запровадила українська діаспора в міжвоєнній Чехословаччині, а другий увів у міжнародний правовий обіг випускник Львівського університету Рафаель Лемкін, досліджуючи саме політику сталінського режиму щодо українців у 1932–1933 роках.

Злочини комуністичного режиму XX століття та сучасні геноцидні практики росії проти української нації є ланками одного ланцюга. Тому

усвідомлення уроків минулого та активна підтримка Сил оборони України є запорукою недопущення повторення національної катастрофи.

З метою належного вшанування пам'яті жертв трагедії, формування національної свідомості та україноцентричного освітнього середовища рекомендуємо закладам освіти протягом навчального часу організувати та провести тематичні урочисто-траурні заходи:

- уроки пам'яті, години спілкування, круглі столи та інтерактивні заняття;
- віртуальні екскурсії та онлайн-знайомство з експозиціями профільних установ:
- Національного музею Голодомору-геноциду (holodomormuseum.org.ua);
- Українського інституту національної пам'яті (uinp.gov.ua);
- Науково-освітнього консорціуму вивчення Голодомору (HREC) (holodomor-hrec.com);
- перегляд та обговорення документальних відеоматеріалів;
- тематичні виставки, конкурси учнівських творів і малюнків;
- відвідування та впорядкування місцевих меморіалів і пам'ятних знаків.

Під час планування роботи просимо звернути увагу на висвітлення не лише подій Голодомору 1932–1933 років, а й масового штучного голоду 1946–1947 років, який безпосередньо торкнувся населення Чернівецької області. До підготовки та участі в заходах доцільно активно залучати здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб.

Також просимо поінформувати учасників освітнього процесу про важливість долучитися **28 листопада о 16:00** до загальнонаціональної хвилини мовчання та всеукраїнської акції **«Запали свічку пам'яті!»**.

Організаційні застереження:

1. Усі заходи мають проводитися з неухильним дотриманням вимог безпеки учасників освітнього процесу в умовах правового режиму воєнного стану.
2. Інформацію про проведені заходи рекомендуємо висвітлити на офіційних вебсайтах та сторінках закладів освіти в соціальних мережах.
3. Подання письмових звітів за результатами виконання цього листа **не потребується**.

Для підготовки заходів рекомендуємо використовувати інформаційно-методичні матеріали Українського інституту національної пам'яті до 93-х роковин Голодомору 1932–1933 років, розміщені за покликанням: https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi/informaciyno-metodychni-materialy-do-93-h-rokovyn-golodomoru-1932-1933-rokiv

Додаток на 5 арк.

Директор Інституту **Наталія КУРИШ**

Федорак В.Ф.073 672 66 03

Додаток до листа ІППО ЧО
від 25.11.2026 №01-11/478__

Інформаційно -методичні матеріали до 93-х роковин Голодомору 1932-1933 року – геноциду українського народу

Ключовою тезою цьогорічного відзначення пам'яті жертв Голодомору – та геноциду українського народу, яке щорічно проходить в Україні у четверту суботу листопада, відповідно до рекомендацій Українського інституту національної пам'яті є слова:

«Голодомор – геноцид! Пам'ятаємо минуле, захищаємо майбутнє!»

Згадуючи мільйонні жертви українського народу, сучасні дослідники ще іще раз наголошують на тому, що українська нація заявила про себе на авансцені світової історії у роки Першої світової війни і Української революції. В результаті революції була створена незалежна держава – Українська Народна Республіка. Однак, під тиском переважаючих більшовицьких орд та при мовчазній згоді Європи, українці програли той історичний раунд боротьби за національне визволення. Як історичний компроміс між червоною москвою і Україною, що прагнула до свободи, було проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки у складі Совєтского Союзу. Це не був дарунок леніна і більшовиків, а результат боротьби українців за свою свободу. Як говорив у свій час Іван Лисяк-Рудницький: «Без УНР не було б УСРР».

Взявши вимушений тайм-аут у політиці знищення України тривалістю у десятиріччя (1923-1933рр.) та виявивши національно-свідомих активістів – а це були українська інтелігенція та селянство як носії української ідентичності, сталін та його поплічники знову перейшли у наступ.

Чи могло бути інакше? Якщо врахувати історичний контекст, то альтернативи для радянської України не було. Перш за все тому, що ми втратили державність, як говорить Володимир В'ятрович, нашу «Першу незалежність». Боячись втратити найбільшу неросійську республіку, що крім усього іншого, була розташована на кордоні з Європою, сталін вирішив

упокорити її голодом, масштабуючи досвід його використання проти українського селянства у 1921-1923 роках.

До речі, одне із крайніх досліджень Голодомору у західній історіографії – робота Енн Епплбом так і називається: «Червоний голод. Війна сталіна проти України». Цей фоліант написаний в основному на базі офіційних джерел – тільки їхній перелік займає обсяг у 77 сторінок тому, а чисельність покликань перевищує 1300 позицій. Серед акцентів, на яких наголошує авторка, є теза про те, що офіційна влада за допомогою голоду виховувала лояльність до себе українських селян: продовольча допомога направлялася у ті регіони, що виконували план колективізації і де можна було зібрати більший урожай на українських чорноземах (степова зона Півдня України)

Це вам не нагадує передодень сучасної російсько-української війни з марними намаганнями кремля зупинити рух України до Європи?

До такої політики керівництво червоної імперії штовхала сама природа комунізму російського зразка, визначальними рисами якого були російське месіанство («Ми будуємо перше у світі комуністичне суспільство!») і тотальний контроль держави над суспільством. Адже всю свою теорію комуністи можуть виразити одним положенням: «Знищення приватної власності!», а відтак і класів. А українське селянство підпадало під категорію приречених на знищення не тільки як представник «реакційного» класу (багатомільйонна маса селян-власників землі не хотіла коритися забаганкам кремлівських верховодів), але і як носій української ідентичності, що зміцніло під час національного відродження у 20-х роках минулого століття. Тому потрібно було позбавити селянство фундаменту економічної незалежності – власності на землю! А позбавлений засобів виробництва селянин не тільки перетворювався на державного кріпака, котрий мусив працювати за безцінь на державу у колгоспі. Тепер вирощений хліб він не міг продавати, а зобов’язаний був просто «здавати державі».

Надмірна концентрація влади в руках верхівки правлячої партії, яка жила «за законами лев’ячого прайду» (Станіслав Кульчицький), ще більше

посилилась в умовах породженого колективізацією хаосу на початку 30-х років минулого століття. Вона виправдовувалася необхідністю боротьби за виживання першої у світі «держави робітників і селян» в умовах ворожого капіталістичного оточення.

Оскільки традиційно відстала територія російської імперії потребувала модернізації, а власних грошей, ані дешевих кредитів із Заходу московським небожителям ділові кола демократичного світу – після відмови більшовиків визнати і виплатити борги царського уряду – не давали, то хліб, викачаний з України, залишався пріоритетним джерелом валютних надходжень від експорту. Тому постійно зростали плани хлібозаготівель. Але це було однією стороною медалі.

Другою, не менш важливою стороною справи сучасні дослідники Голодомору-геноциду 1932-1933 року як в Україні (С.Кульчицький, В.Марочко, Ю.Шаповал, Я.Грицак та цілий ряд інших) так і за кордоном (Р.Конквест, Дж. Мейс, Ф.Сисин, Н.Наймарк, А.Граціозі, Т. Снайдер, С.Плохій, Е.Епплбом) вказують на неминучість застосування кремлівською верхівкою геноцидних практик проти волелюбного українського народу для зміцнення влади червоної москви над Україною. Тому що голод став зброєю у боротьбі московської влади проти українського селянства. У світі вони підтримують позицію України щодо визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом і спростовують міфи російської офіційної пропаганди про те, що геноциду українців не було, а масовий голод мав місце і в росії (зокрема на кубані та поволжі, де процент українців серед населення був найвищий), і в Казахстані.

Сучасні дослідники наголошують на величезних демографічних втратах України під час спланованого Голодомору-геноциду. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, тільки прямі демографічні втрати складають 3.943 тис чоловік. Не рахуючи не народжених, число яких, як вважає професор Гарвардського університету С.Плохій, складає 600 тисяч осіб..

Масові депортації – а у віддалені райони совєтського союзу було вивезено 200 тисяч родин найкращих українських господарів, яких називали куркулями – не менш важлива складова політики упокорення України. Заодно у такий спосіб вирішувалася проблема дармової робочої сили для армії примусової праці. Це вони валили віковічну сибірську тайгу, забезпечуючи другу по значущості статтю радянського експорту, а відтак і валютних надходжень – ліс.

До речі, дослідження вчених Українського наукового інституту Гарвардського університету виявили, що найбільші втрати від голоду були зафіксовані на територіях, що в історичній ретроспективі мали найбільш тяглу державницьку традицію – у Київській (столичний осередок Руси-України) та Харківській областях (землі історичної Гетьманщини). Саме у цих двох областях була найбільша надлишкова смертність у 1932 році – 1,1 млн і 1,0 млн осіб. І саме у цих областях за 10 місяців 1932 року було зареєстровано найбільше випадків «селянського терроризму» (такою була офіційна назва селянських виступів у офіційній статистиці): 300 у Київській області, 255 – у Харківській, 197 – у Вінницькій області. Назагал на Україну приходилося більше 40% всіх загальносоюзних виступів селян проти колективізації.

Авторитетний дослідник історії Східної Європи, професор Єльського університету Тімоті Снайдер не дарма розпочинає свої «Криваві землі» із дослідження їхнього епіцентру – українського Голодомору 1932-1933 років.

Зламавши хребта українському селянству, комуністичний режим, працюючи на західний істеблішмент, невдовзі дещо підсолодив українцям пілюлю, перенісши столицю України із Харкова до Києва (1934), а у 1939 році навіть присвоїв ім’я Тараса Шевченка Київському державному університету.

Спроба режиму приховати масштаби своїх злочинів перед Україною тривала півстоліття. «Змова мовчання» була подолана зусиллями американсько-канадської української діаспори лише на початку 1980-х, у період 50-річчя вшанування пам’яті жертв Голодомору, коли була створена комісія Конгресу США для його дослідження. Саме її очільник Роберт Конквест

першим публічно назвав Великий Голод 1932-1933 років геноцидом. А його учень Джеймс Мейс, що займався дослідженням цих подій, переїхав в Україну, де помер і похований.

Немало зробила західна, найперше канадсько-американська українська діаспора, для відновлення пам'яті про цю вселенську трагедію українства. Серед людей, для яких ця робота стала справою всього життя була і канадка українського походження, вчителька з м. Торонто Валентина Курилів, що відійшла у засвіти якраз у жалобний тиждень перед Днем пам'яті жертв Голодомору. Її напрацювання із трансляції тематики Голодомору на рівень шкільної історичної освіти, зібрані у книжці «Майстерня історика» – є еталоном для поколінь учителів історії, що несуть правду про Голодомор наступним поколінням громадян України.

А ініційовані нею та фінансовані українсько-канадським освітнім консорціумом з дослідження Голодомору 1932-1933 років літні школи для учителів історії «Verba Magistri» теж працюють на поширення історичної правди та відродження української національної пам'яті.

Якщо проводити паралелі із сьогоденням, то варто відзначити, що російська верхівка, відкинувши будь-які маски, пішла на нас повномасштабною війною. Україна вже більше як 1730 днів тримає фронт проти путінської росії при наростаючій підтримці та допомозі демократичної Європи, котра купує у світі зброю і передає її Україні. Ми вдячні союзникам за допомогу. І це додає нам упевненості у нашій закономірній та історично обумовленій, як перемога світла над темрявою, перемозі. Тільки у 2026 році, доблесні Сили оборони України деактивували більше як 430 тисяч окупантів, а загальна чисельність втрат окупантів перевищила 1640 тисяч чоловік. Ми вдячні Збройним Силам України за відстояну свободу і можливість працювати в умовах відносно безпечного тилу...

В Україні Голодомор 1932-1933 року визнаний Геноцидом Українського народу. Київський адміністративний суд у 2010 році назвав винних в організації Голодомору поіменно – це кремлівські верховоди та їх українські

посіпаки, «командири Великого голоду» (Юрій Шаповал): сталін, молотов, каганович, постишев, косіор, чубар та хатаєвич. У зв'язку зі смертю підсудних суд закрив справу.

Більше трьох десятків держав світу визнали Голодомор 1932-1933 років геноцидом (першою це зробила Естонія у 1993 році), і число таких держав зростає.

Нині кількість публікацій про Голодомор 1932-1933 років перевищила 15 тисяч позицій. І це звучить як застереження для всіх: **«Це не повинно повторитися!»**

«Голодомор – це трагічна історія без щасливого кінця», – вказує сучасна дослідниця геноцидів Енн Епплбом. Голод та його наслідки залишили жахливий слід. Рани 1933 року все ще кровоточать, але мільйони українців намагаються їх зцілити. Український народ знає, що сталося в ХХ столітті. Й ці знання допомагають йому визначити його майбутнє».

Василь Федорак, методист КЗ «ІППО ЧО»